Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Fındıkla İlgili Söz Varlığı

Prof. Dr. Feridun Tekin

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6789-2785>

Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun – TÜRKİYE

Öğr. Gör. Samet Cantürk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3321-3438>

Giresun Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, Giresun – TÜRKİYE

Makale Geçmişi	Öz
Geliş: 25.11.2019 Kabul: 30.12.2019 On-line Yayın: 31.12.2019	Kavramın işareti veya göstergesi olarak tanımlanan sözcükler, yöresel kullanım alanının dışına çıkıp zamanla yaygınlaşarak ortak dilin malı hâline gelebilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ağızlarda bulunan tüm unsurlar bir dil için en önemli yapı taşlarını teşkil etmektedirler. Türklüğün önemli bir coğrafyasında bulunan Giresun ve Ordu yöresi ağızlarının söz varlığında her kavram alanına ait önemli oranda yöresel sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin birçoğunun Türk dilinin tarihi dönemlerinden itibaren kullanılageldiği görülebilmektedir. Genel Türkçede kullanımdan düşmüş ve unutulmaya yüz tutmuş olan bazı söz varlıklarının da Giresun ve Ordu yöresi ağızlarında halen bulunabildiği anlaşılmaktadır. Bir millete ya da topluluğa ait kültürel dokuyu en net şekilde yansıtan unsurlardan olan söz varlığındaki kavram alanlarının tespiti ile o topluluğun dünya görüşü, inançları, yaşantıları, sosyo-ekonomik durumları vb. üzerinde yorumlamalar yapmak da mümkün olabilmektedir. Çalışmamızda Giresun ve Ordu yöresi ağızları söz varlığında fındık kavram alanlarına giren sözcükler incelenmiştir. Yöre halkının hayatında çok önemli bir yer tutan fındık ve fındıklılık çerçevesinde gelişen adlandırmalar Türk dilinin söz varlığı açısından da önem arz etmektedir. Çalışmada Giresun ve yöresi ağızlarındaki genel olarak fındık kavram alanına özgü sözcükler tasnif edilerek bu alanda kullanılan söz varlığının genel bir tablosu ortaya çıkarılmıştır. Bu inceleme ile yöre halkının en büyük geçim kaynağı olan fındığın, halk kültürüne yansımaları hakkında bilgi sahibi olmak da mümkün olacaktır. Giresun özelinde bu kavram alanına giren sözcüklerin, Türkçenin söz varlığına katkıda bulunacağı da düşünülmektedir. Çalışmada Giresun ve yöresi söz varlığındaki fındık ve fındıklılık kavram alanına giren 322 sözcük çeşitli başlıklar altında incelenerek elde edilen veriler üzerinden bazı yorumlamalar yapılmıştır. Çalışmada 7 madde başı altında yapılan sınıflandırmada ele alınan sözcüklerin 204 tanesi Giresun ve yöresine aitken 118 sözcük ise Ordu ve yöresi söz varlığından tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler	
Fındık Giresun Ordu Söz Varlığı Türkiye Türkçesi Ağızları	
Araştırma Makalesi	
DOI: http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.39976	

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tekin, F. ve Cantürk, S. (2019). Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Fındıkla İlgili Söz Varlığı. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 77, Winter, p. 163-178.

The Vocabulary of Hazelnut in Dialects of Giresun and Ordu Regions

Prof. Dr. Feridun Tekin

Giresun University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature,
Giresun – TURKEY

Lect. Samet Cantürk

Giresun University, Rectorate Department of Turkish Language, Giresun – TURKEY

Article History

Submitted: 25.11.2019

Accepted: 30.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Hazelnut

Giresun

Ordu

Vocabulary

Turkey Turkish Dialects

Abstract

The words defined as the sign or indicator of the concept may become the property of the common language by going out of the local area of usage and spreading over time. In this context, all the elements found in the dialects are the most important building blocks for a language.

In the vocabulary of the dialects of Giresun and Ordu, which are located in an important geography of Turkishness, there are significant regional words belonging to each concept area. It can be seen that many of these words have been used since the historical periods of Turkish language. It is understood that some of the vocabulary that has fallen out of use in general Turkish and have been forgotten can still be found in the dialects of Giresun and Ordu region. With the determination of the concept areas in the vocabulary, which is one of the elements that reflect the cultural texture of a nation or community in the most clear way, the world view, beliefs, lives, socio-economic conditions and so on of the community. It is also possible to make comments on. In our study, the words which are included in the concept areas of hazelnut were examined in the vocabulary of the dialects of Giresun and Ordu region. Hazelnuts, which have a very important place in the life of the local people, and the names developed within the framework of hazelnut production are also important for the vocabulary of Turkish language. In this study, a general picture of vocabulary used in this area will be revealed by classifying words specific to hazelnut names and hazelnut conceptual field in the dialects of Giresun and Ordu region. It will be possible to have information about hazelnut names vocabulary and culture of local people in hazelnut conceptual field. It is also thought that the words in this conceptual field will contribute to the vocabulary of Turkish.

In this study, 322 words in hazelnut and hazelnut concept in Giresun and region vocabulary are examined under various headings and some interpretations are made on the data obtained. In the study, 204 words of Giresun and its region were determined from 7 words and 118 words were determined from Ordu and its region.

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.39976>

GİRİŞ

Bir dilin sözlük malzemesini teşkil eden unsurlar, dilin konuşurlarının bulunduğu coğrafi bölgelerin özelliklerini de yansıtmaktadır. Coğrafyanın ve buna bağlı olarak da iklim koşullarının kültür ve de dil üzerindeki etkileri yadsınamaz. Dünyayı dil ile keşfeden insanoğlu, bu keşfi sırasında karşılaştığı kavramların ve durumların adlandırmalarını da algıları ve ihtiyaçları doğrultusunda yapar. Bir dilin söz hazinesi o dilin konuşurlarının kültürel zenginliğini ifade ettiği kadar, coğrafi özelliklerini ve zenginliklerini de yansıtmaktadır.

Toplumların değerli hazinelerinden biri olan dil insanların ağlamak, üzülme, sevinmek, gülmek, şaşımak gibi yaşadığı tüm duyguların sesidir. Her topluluk kendi duygularına ve yaşam biçimine özgü dil kuralları ve söz varlığı geliştirmiştir. Dil, her milletin ortak düşüncelerinin ve ortak yaşamlarının ürünüdür. Milletlerin özgürlüğü ve devamlılığı, dile bağlı olarak gelişen kültürünün zenginliği ile devam etmektedir.

Kültür, toplum hayatının tüm yönleriyle bir yansımasıdır. Dil ise kültürü aktarma görevini üstlenmektedir. Bir milletin tüm kültürel unsurları ve buna bağlı olarak dünyaya bakış açıları dilinde şekillenmektedir. Toplumların dilleri incelenirken aynı zamanda yaşam biçimleri de irdelenmiş olur. Diller; tarih, medeniyet, coğrafya, sosyal yaşam, inançlar, gelenek-görenek ve kültürün etkileri ile yoğrularak ait olduğu toplumun ortak paydalarından meydana gelmektedir. Dil toplumdan ve beslendiği kültür öğelerinden ayrı düşünülemez. Toplumların kültüre ait tüm öğeleri dil ile sıkı bir bağlılık içerisinde (Mor, 2009: 8). Bu bağlılık sayesinde dilini incelediğimiz toplumları her açıdan tanımış oluruz. Her milletin ad verme şekli ve kavram dünyası kültürel yapısına göre çeşitlilik gösterir. Tüm sözcükler semantik bir süreçten geçerek belli bir kavram alanı oluştururlar. Kavramın işareti veya göstergesi olarak tanımlanan sözcük, yöresel bir kullanımın dışına taşarak ve zamanla yaygınlaşarak ortak dilin malı hâline gelebilmektedir.

Dilin görevleri açısından baktığımızda dil, iletişimi sağlamanın yanı sıra kültürü de içinde barındırmaktadır. Dünya üzerindeki her dil, ait olduğu milletin dünyaya bakış açısından, coğrafyaya bağlı kültüründen derin izler taşımaktadır (Özşahin, 2011: 3). İşte bu düşünce ile Türkiye Türkçesi ağızları içinde önemli yerlere sahip olan Giresun ve Ordu yöresi ağızlarının "fındık" söz varlığı üzerine bu tür bir kavram alanı incelemesi yapılmaya karar verilmiştir.

Tarım çerçevesinde gelişen kültürün insanlık tarihinde en önemli yerlerden birine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu alanda ortaya çıkan söz varlıkları da toplumların kültür seviyeleri hakkında genel bilgiler edinmek için önemli bir kaynaktır.

Türkiye Türkçesindeki "Fındık" sözcüğünün Farsçası "fonduk", Arapçası "bunduk", Latince "nux", Almancası "haselnuss", Fransızcası "noisette", İngilizcesi "hazelnut", Rumcası "leptokarion"; Ermenicesi "kalin", Tatarcası "çitlevük", Eski Yunancası "karia pontika", Yeni Yunancası "funduki", İtalyancası "nucciola", İspanyolcası "avellana", Portekizcesi "avella", Romencesi ise "aluna"dır. Divan-ı Lugatı't Türk'e baktığımızda ise "fındık" kelimesinin karşılığı "kosık"tır (Duman, 2008: 14).

Günümüzdeki fındık üretiminin yaklaşık %70'i Anadolu topraklarında yani Türkiye'de yapılmaktadır. Fındık üretiminde başı çeken iller Giresun, Ordu, Trabzon ve Samsun illeridir. Yine Düzce, Sakarya ve Zonguldak illeri de fındık üretiminde etkin olan diğer iller arasında görülmektedir. Dünyadaki diğer fındık üretim alanlarına fındığın bir kültür bitkisi olarak Anadolu topraklarından yani ana bölge olarak Doğu Karadeniz'den yayıldığı bilinmektedir. Dünyanın en kaliteli fındık çeşidinin ise Giresun yöresine ait olduğu bu konuda dünyada kabul görmüş bilgilerden bir tanesidir. Bölge için böylesi önemli bir ürünün söz varlığının da halk ağzında ciddi derecede var olması doğal görünmektedir.

Tarım her toplumun edebiyatında ve kültüründe olduğu gibi Türk kültüründe de vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkar. Konargöçerlik ile her zaman verimli toprakları kendine yurt edinmiş

olan ve daha sonraları verimli bölgelerde yerleşik hayata geçmiş bir toplum özelliği gösteren Türkler için tarım çok önemli bir yere sahiptir. Türkler kültürlerinin en önemli yerlerinden birine tarım ürünlerini koymuşlardır diyebiliriz. İncelememizde Türkiye’de fındık tarımına ait kültürün en yoğun yaşandığı yerlerden biri olan Giresun ve Ordu yöresinin fındık kavram alanına bakış açısını değerlendirmek mümkün olacaktır.

Karadeniz Bölgesinde özellikle Giresun, Ordu ve Trabzon fındığın merkezleri olarak dile getirilmektedir. Bu yöreler, yüzyıllardan bu yana fındık yetiştirilen yerler olarak bilinmektedir. Giresun ve Ordu’da fındık, kültürün vazgeçilmez bir ögesidir ve gelenekler, görenekler başta olmak üzere tüm folklorik özelliklerin bir parçası haline gelmiştir. Bugün Giresun ve Ordu yöresinde sosyo-kültürel ve ekonomik hayatın önemli bir kısmını fındık oluşturmaktadır.

Giresun ve Ordu yöresi söz varlığı üzerine yaptığımız bu tematik incelemede fındık kavram alanına ait söz varlığı sınıflandırılmıştır. İncelememizde fındık kavram alanı, çalışmanın sınırlılığı gereği belirli bir çerçevede ele alınmıştır. Dolaylı yoldan fındık kavram alanına giren sözcükler tasnifin dışında bırakılmıştır. İncelemede ele aldığımız ana başlıklar altında fındık bitkisi ile ilgili adlar ile doğrudan fındıklılığın kavram alanına giren sözcükler dikkate alınmıştır.

Bölgelere göre en büyük geçim kaynağı tarım olan ve doğayla iç içe yaşayan Anadolu insanının kavram dünyasında bitkilerin büyük bir yer tutması kaçınılmazdır. Bu bağlamda dünyanın en kaliteli fındığını üreten Giresun yöresi ve fındık üretiminde önde gelen illerden olan Ordu yöresinin geniş söz varlığı içinde fındıkla ilgili adlandırmaların çok önemli bir yeri vardır.

Giresun ve Ordu’nun sahil kesimi ile belirli yükseklikteki tüm tarım alanları fındık bahçeleriyle kaplı bir durumdadır. Bu durumdan dolayı fındık bitkisi ve tarımı Giresun ve Ordu yöresi kültüründe büyük bir yer tutmaktadır. Giresun ve Ordu insanının hayatında önemli bir yeri olan fındığa ait söz varlığı oldukça dikkat çekicidir. Bu çalışmada kendi saha derlemelerimiz ve yazılı kaynaklardan tespit edilen bitki kavram alanına ait 322 sözcük tasnif edilerek ortaya konulmuştur. Böylece Giresun ve yöresinde zengin bir çeşitlilik gösteren bitki adlarının önemine dikkat çekilmek istenmiştir.

Giresun ve yöresinin söz varlığının bitki kavram alanını incelediğimiz bu çalışmada söz varlığı bağlamındaki öncelikli kaynak eserlerimiz “Giresun ve Yöresi Ağzı Sözlüğü (Tekin ve Cantürk 2018) ve Ordu Ağzı Söz Varlığı (Küçük ve Ateş 2017)” adlı çalışmalar olmuştur. Konu hakkında yapılan kapsamlı çalışmalardan olan “Fındık Kültürü (Göreci, 2004)” adlı eser ile “Giresun İli ve Yöresi Ağzlarında Fındık (Bulut, 2018)” adlı makale de yararlandığımız ana kaynaklar içerisinde. Çalışmada elde edilen söz varlıklarının ana olarak hangi kaynağa ve hangi köye-ilçeye ait olduğunun anlaşılması için ana kaynaklardan alındığı şeklindeki eser ya da il-ilçe bilgilerine dokunulmamıştır. Söz varlıklarının tespit edildiği yöreler veya eserleri belirten kısaltmalar ana kaynaklardaki şekli ile korunmuş ve çalışmamızın sonuna eklenmiştir. Çalışmada tespit edilen fındık kavram alanı alt başlıkları şu şekildedir:

1. Giresun ve Ordu Yöresi Ağzlarında Fındık Kavram Alanına Ait Söz Varlığı

1.1. Fındık Çeşitleri ve Fındık Bitkisi ile İlgili Söz Varlığı

1.2. Fındık Tarımı ile İlgili Söz Varlığı

1.3. Fındık Hasadı ile İlgili Söz Varlığı

1.4. Fındık Tarımında Kullanılan Alet-Eşyalar ile İlgili Söz Varlığı

1.5. Fındık Bahçeleri ile İlgili Söz Varlığı

1.6. Fındıktan İmal Edilen Ürünler İle İlgili Söz Varlığı

1.7. Fındık Kavram Alanına Giren Diğer Söz Varlıkları

Adbilim; özel alanlarla ilgili sözcüklerin kaynaklarını ve biçim özelliklerini, kişi ve yer adlarının kökenlerini, yayılmalarını, anlamlarını, kavram ilişkilerini, biçim ve anlatım özelliklerini incelemektedir. Son yıllarda adbilimle ilgili çalışmaların sayısı hızla artmaktadır. Özellikle Türkiye

Türkçesinde, Türkiye Türkçesi ağızlarında ve tarihi Türk lehçelerindeki önemli eserlerde yer alan bitki adlarıyla ilgili çalışmalar, adbilim çalışmalarının önemli bir ayağını oluşturmaktadır (Bulut, 2018: 565).

Çalışmamızda fındık kavram alanını belirten başlıklar altında Giresun ve Ordu yöresi ağızlarının tüm söz varlığının yer aldığını iddia etmek yanlış olacaktır. Ağızların köyden köye bile değişebilen bir yapıda olduğu düşünüldüğünde Giresun ve Ordu yöresinde fındıkçılığa ait başka sözcüklerin de bu çalışmaya eklenebileceği söylenebilir. Sonuç kısmında Giresun ve Ordu yöresine ait tespit edebildiğimiz fındığa ait söz varlığının sayısal bilgileri yer almaktadır.

1. Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Fındık Kavram Alanına Ait Söz Varlığı

1.1. Fındık Çeşitleri ve Fındık Bitkisi ile İlgili Söz Varlığı

anda: a. Fındık, bir fındık türü. OİYA:334

ay fındığı: Dağlarda yetişen yabani fındık. (Bulut, 2018: 223)

ayu fındığı: Bir fındık çeşidi. (Çepni, Espiye, Yağlıdere, Güce – Gr.)

badem fındık: Sivri fındık türünde badem şeklinde bir fındık çeşidi. (Tirebolu, Espiye, Güce – Gr.)

bezik: a. Buruşuk, zayıf, etsiz (fındık hakkında). DS/1:652

beziük: a. Bezmiş duruma gelmiş, buruşuk, randımsız fındık. OİYA:336

burç: a. Fındık çiçeği, tomurcuk. OAD:31

cimit: a. Fındık ve ceviz içi. DS/2:973, OAD:33

curuf: Fındık meyvesinin kabuğunu saran yeşil kısım. (Bulut, 2018: 223)

çakıldak: Fındık, mısır, buğday gibi tarım ürünlerinin çok ufak olan taneleri. (Görelle, Eynesil, Tirebolu – Gr.)

çaluk: a. İçi boş fındık. OİYA:339

çeç: 1. Kabuğu çıkarılmış fındık, ceviz ve mısır. (Tirebolu, Düzköy, Keşap – Gr.)

çeç: a. Kabuğu çıkarılmış fındık, ceviz ve mısır: Bir çuval kabuklu fındıktan ne kadar çeç çıkar? DS/2:1104, OİYA:339

çeç: a. Yeşil kabuğundan çıkmış kabuklu fındık tanesi. OAD:38

çeltuk: İçi boş fındık çotanağı, fındık tanesi. (Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görelle – Gr.)

çerez: bk. [çerezlik] (Piraziz, Bulancak - Gr.)

çerezlik: Kışın yenmek üzere ayrılmış olan fındık. (Tirebolu, Espiye, Güce, Yağlıdere – Gr.)

çiftleme: 1. Daldaki yeşil kabuk içinde iki adet şeklinde bulunan fındık. (Espiye, Tirebolu – Gr.) 2. İkiz, yapışık fındık. (Dereli, Keşap, Yağlıdere – Gr.)

çotanak: a. Dalında olgunlaşmış fındıkların bir arada yeşil zurufu içinde oluşları. OAD:38

çotanak: 1. Üzerinde ikiden fazla fındık bulunan dal. (Keşap ve köyleri, Tirebolu ve köyleri, Bulancak ve köyleri – Gr.) 2. Genellikle ikiden çok fındığın bir arada bulunduğu, fındığın yeşil kabuklu hali. (Görelle, Eynesil, Tirebolu – Gr.) 3. Olgunlaşmış iki üç fındığın dal üzerindeki bir aradaki görüntüsü. (Espiye, Yağlıdere, Güce – Gr.)

çotanak: Bir dalda bir arada bulunan üç beş fındık. (Gr.)

dörtleme: Ucunda dört tane fındık bulunan fındık dalı. (Düzköy, Keşap – Gr.)

faralak: a. İçi boş, kurtlu ceviz, fındık vb. yemişler. DS/3:1834

fındılı: Ar. a. Fındık. AA:130

foduk: Çeç fındığın içine karışmış, soyulmamış fındıklar. (Göreci, 2004: 105)

fokalma: a. Soyulmuş, ayıklanmış (fındık, ceviz vb. için). DS/6:4507

fol: Sert kabuğu çıkarılmış fındık meyvesi. (Bulut, 2018: 224)

foruk: İçi boş, çürük olan yemiş. (Nefsiköseli, Görelle, Tirebolu – Gr.)

gacı: Fındığın yaş kabuğu. (Bulut, 2018: 224)

gacı: Yaş fındığın, çotanağın kabuğu. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görelle, Keşap – Gr. ve

- Köyleri)
- gaganak:** Çotanak. (Göreci, 2004: 106)
- ğapsul:** Fr. a. Fındık kabuğunun dışındaki kap. OAD:50, OİYA:344
- ğarafıl:** Ar. a. Fındık çiçeği. OİYA:344
- garamuk:** İçi çürük, hastalıklı fındık. (Kaşdibi, Espiye, Görele, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- gavsak:** a. Fındığın kurumuş yeşil kabuğu. DS/3:1940
- gavsak:** Fındığın dışındaki kurumuş olan yeşil kabuk. (Bulancak, Piraziz – Gr.)
- gavsuk:** 1. Kabuklu fındığın dışındaki yeşil kısım. 2. Kabuklu fındık. (Dereli, Keşap, Espiye – Gr.)
- gavsuk:** a. Fındığın en dış kabuğu. HROK: 233
- gavsuk:** Fındığın yeşil kabuğu. (Gr.)
- gavsul:** 1. bk. [gavsuk] (Süme, Bulancak – Gr.) 2. Kabuklu fındık. (Süme, Bulancak – Gr.)
- gavsul:** a. Fındığın yeşil kabuğu. OAD:50
- gavsun:** 1. bk. [gavsuk] (Nefsiköseli, Görele – Gr.) 2. Fındık çotanağı, fındığın yeşil kabuklu hali. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)
- ğavşuk:** a. Fındık kapsülü, sebze artığı. OİYA:345
- gazel:** Kurumuş ve patoza verilip içinden fındık taneleri çıkarılmış olan fındık kabuğu. (Espiye, Yağlıdere – Gr.)
- gelinbarmağı:** 4. a. Bir çeşit uzun fındık. DS/3:1979
- gıvşak:** a. Fındığın yeşil kabuğu. DS/3:2064
- gıynak:** 1. Tekleme fındığın dış kabuğu. (Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele, Keşap – Gr. ve Köyleri) 2. Tekleme fındığın dışındaki yeşil kabuğun kurumuş hali. (Bulancak, Dereli – Gr.)
- goralak:** a. İçi boş, kurtlu fındık, ceviz vb. yemişler. DS/3:2104
- goruh:** a. İçi boş ya da kurtlu ceviz, fındık. DS/3:2106, AA:138
- goruh:** İçi boş ya da kurtlu ceviz, fındık. (Tirebolu – Gr.)
- ğoruk:** a. Fındık kurdunun deldiği fındık. OİYA:346
- goruk:** a. İçi boş fındık. OAD:55
- haşlanmış:** Güneşten haşlanıp, dalında kuruyan fındık meyvesi. (Bulut, 2018: 225)
- hındık:** Ar. a. Fındık. DS/3:236
- hoduk:** 1. Yeşil kabuklu fındık. (Akyoma – Gr.) 2. Salkımdan ayrılmış üzüm taneleri. (Küçükü, Bulancak – Gr.)
- kabcuk:** Boş fındık kabuğu. (Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)
- kabran:** a. İçi boşalmış, kof (ağaç, kabuklu yemiş vb. şeyler). DS/4:2891
- kanzi:** a. Fındık, ceviz içi. DS/4:2629
- kapsul:** a. Çeç fındığın üzerindeki yeşil zülüf. OAD:65
- karabaş:** Hastalık sonucu içi çürüyen boş fındıklar. (Göreci, 2004: 107)
- karagöz:** Hastalık sonucu içi çürüyen ve lekelenen fındık. (Bulut, 2018: 225)
- karambuk:** a. İçi gelişmemiş boş fındık. OAD:66
- karamuk:** a. Fındık hastalığı. OAD:64
- karamuk:** Hastalık sonucu içi boş, çürük, gelişmemiş fındık. (Gr.)
- karanfil:** a. Fındık toplandıktan bir süre sonra dalların ucunda beliren kıla benzer belirti. OAD:65
- karuk:** a. İçi boş fındık. DS/4:2673
- kavuz:** 2. a. İçi boş, kabuklu yemiş. DS/4:2696
- koruk:** a. İçi boş (kabuklu meyveler için): Bu sene fındıklar koruk çıkıyor. DS/4:2929
- koruk:** İçi boş fındık. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele, Keşap – Gr. ve Köyleri)
- palas fındık:** Şişman ve tombul fındık. Dalda çok görülmez, kalın ve zikzaklıdır. (K.K.6)
- palaz:** a. Yuvarlak fındık. DS/5:3386

- palaz:** Bir fındık türü. (Espie, Keşap – Gr. ve Köyleri)
- patah:** a. Çotanak (fındık). AA:149
- patak:** a. Taze iç fındığın zarı. OAD:78
- patak:** Çotanak fındık. (Bulut, 2018: 226)
- pikola:** İt. a. Küçük taneli iç fındık. OAD:78
- potak:** 1. a. Taze fındığın kapçığı. DS/5:3475
- potak:** a. Fındığın daldaki hali. OİYA:353
- potak:** a. Fındığın üzerindeki yeşil örtüsü ile görünüşü. OAD:78
- pür:** a. Fındıktaki erkek çiçek. OAD:79
- pürçek:** Fındık ve cevizlerde olan püskül biçimindeki erkeklik organı. (Görel, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- pürsenek:** Fındığın tırtılımsı biçimdeki erkeklik organı. (Süme, Bulancak – Gr.)
- püsenek:** Fındığın tırtılımsı biçimdeki erkeklik organı. (Tepeköy, Piraziz – Gr.)
- tekleme:** 1. Dalda tek tük kalan fındıklar. (Nefsiköseli, Görel, Şeyhli, Piraziz – Gr.) 2. Dalda tek tük kalan fındıkları toplama. (Gr.)
- tekleme:** 1. Harmanda son kalan iyi ve kötü fındıkları tek tek kontrol ederek birbirinden ayırma. 2. Tek fındık. (Bulut, 2018: 226)
- tekleme:** a. Fındık çotanağı içindeki tek olarak bulunan fındık. OAD:86
- teklilik:** a. Dalın ucundaki tek fındık. DS/5:3868
- topur (I):** Fındığın dışındaki yeşil kabuk. (Şeyhli, Piraziz – Gr.)
- topur (II):** Çok sayıda fındık tanesine sahip çotanak. (Görel, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- üçleme:** Üçü bir arada biten, fındık, elma gibi yemiş. (Nefsiköseli, Görel – Gr.)
- üçlük:** a. Üçü bir arada biten, fındık, elma gibi yemiş. DS/6:4058
- yanuk:** a. Sıcak vuruğu sonucu içi bezik fındık. OAD:92
- yelönü:** İçi gelişmemiş ya da boş olan kabuklu fındık. (Kaşdibi, Espie, Tirebolu, Doğankent, Görel – Gr.)

1.2. Fındık Tarımı ile İlgili Söz Varlığı

- aşla-:** Fındık ağacı vb. meyve ağaçlarına aşılama yapmak. (K.K.21)
- atda-:** Sık bitkileri ve özellikle fındık ocaklarını ayıklamak, budamak. (Görel, Çanakçı, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- atla-:** 1. Fındık ocağındaki dalları budamak. (Kaşdibi, Espie, Tirebolu, Doğankent, Görel – Gr.) 2. Ayıklamak (fındık, fasülye vb.). (Keşap, Kaşdibi, Espie, Tirebolu, Doğankent, Görel – Gr. ve Köyleri)
- avsunla-:** Fındık kabuklarını kabartmak, sıkışık durumdan kurtarmak. (Düzköy, Keşap – Gr.)
- baçalama:** Far. a. Fındık bahçelerinde fazlalık dalları kesme. OAD:29
- bahça bahçala-:** Fındık ağaçlarının küçük ve kuru dallarını temizlemek. (Nefsiköseli, Görel – Gr.)
- bahçalamak:** Fındık ağaçlarının küçük ve kuru dallarını temizlemek. DS/1:488
- dikim:** Yeni dikilmiş fındık bahçesi. (Düzköy, Keşap – Gr.)
- dikin:** Fındık fidesi. (Görel, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- dikinnik:** Fındık bahçesi. (Tirebolu, Espie, Güce, Yağlıdere – Gr.)
- dikme:** Fındık vb. meyve fidanı. (K.K.21)
- fışkan:** a. İnce fındık çubuğu. DS/3:1860
- fışkan:** İnce, uzun fındık çubuğu. (Bulut, 2018: 224)
- fışkın:** bkz. fışkan. (Bulut, 2018: 224)
- filiz:** Rum. a. Fındık ocaklarında, dalların dibinden büyüyen taze fidan, ışkın. OAD:48
- garanfil:** 1. Fındık ağacında olan çiçeği aşıl原因 salkım. 2. Fındık çiçeği. (Bulut, 2018: 225)

hüğüüm: Fındık dalı. (Bulut, 2018: 225)

ışgın: 1. Bir yıllık ağaç sürgünü. (Tirebolu, Süme, Bulancak – Gr.) 2. Fındığın taze sürgün dalları, fındık filizi. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

ışgın: a. Fındık ocaklarının dibinde filizlenen küçük fidan, dal. OAD:62

ışgın: Fındığın taze sürgün dalları, fındık filizi. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

ışka: Fındık ocağının kökünden ya da dallarından çıkan filizler. (Göreci, 2004: 106)

ışkın: 1. Fındık filizi, sürgün. (Espiye, Tirebolu, Görele, Doğankent – Gr.) 2. İnce fındık dalı. (Bulancak, Piraziz – Gr.)

ilki: 1. Küçük çalılık, yeni süren çalı ya da ağaç filizleri. (Şebinkarahisar – Gr.) 2. Fındık ağacı. (Görele, Çanakçı, Güce, Doğankent – Gr.)

karaballık: Fındık koşnilinin sebep olduğu fındık hastalığı. (Göreci, 2004: 107)

kirizma: a. Fındık dikimi için toprak kazımı. OAD:67

köken: a. Fındığın dal olmadan önceki hali. OAD:68

kökleme: 1. Başka yere dikilmek için, köküyle sökülen fidan. (Nefsiköseli, Görele – Gr.) 2. Fındık fidanı. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

kötmek: Fındık ocakları arasında kalan kuru kökler. (Boztekke – Gr.)

mastı: Fındık ağacı budanırken kesilen ince dallar. (Piraziz – Gr.)

mayalama: Fındık meyvesinin içinin dolmaya başlaması. (Bulut, 2018: 226)

nişane: Fındık çiçeğinin olduğu ve fındık meyvesini aşıl原因 bölüm. (Bulut, 2018: 226)

ocak: a. Bir yerde toplu olarak bulunan fındık ağaçları. DS/5:3264

ocak: a. Birden fazla fındık kökünün bir arada olması. OAD:75

ocak: Bir yerde toplu olarak bulunan fındık ağaçları. (Nefsiköseli, Görele – Gr.)

patak: a. Fındıkların toplu olarak bulunduğu dalcık. DS/5:3409

patanak: a. Fındık demeti, kümesi. KİAT:338

patanak: a. Fındıkların toplu olarak bulunduğu dalcık. DS/5:3409

piç: Fındık kökünden çıkan yeni sürgün. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

potamak: Birkaç fındığın bir arada bulunduğu küçük dalcık. (Nefsiköseli, Görele – Gr.)

püs: Fındık dallarındaki çiçeklerin üst üste gelerek aşıl原因ması. Aşıl原因anan fındık büyük olur. (Bulut, 2018: 226)

tiftikar: Yeni fındık yetiştirilen bahçe. (Gr. ve Köyleri)

tozlama: a. Fındıktaki döllemeyi meydana getiren pürlerdeki tozların dökülerek dölleme yapma hali. OAD:87

uçkurusu: a. Fındık ağaçlarında bir hastalık. OAD:88

üğüüm: 1. Fındık ağacı. (Gr. ve Köyleri) 2. Fındık dalı. (Espiye, Keşap – Gr. ve Köyleri)

1.3. Fındık Hasadı ile İlgili Söz Varlığı

ağarla-: Fındığın boşunu ayırırken elle kontrol etmek. (Çepni, Espiye, Yağlıdere – Gr.)

andal: a. Fındığın dövölme zamanı yapılan 40-50 cm. yüksekliğinde ve 80-100 cm. enindeki kabuklu fındık yığını. DS/1:257

arkacı: Dalından toplanarak sepet veya çuvalara doldurulan fındıkları sırtında fındık harmanına taşıyan işçi. (Görele, Çanakçı, Tirebolu – Gr.)

arkalıç: Sırtında başta fındık olmak üzere herhangi bir yük taşıyan kişinin sırtına koyduğu yumuşak koruyucu. (Bulut, 2018: 223)

baçca altı vur-: Fındık toplama zamanı öncesinde fındık bahçesinin otunu biçmek. (Tirebolu, Espiye, Güce – Gr.)

bahrana: a. Fındık çuvallarının toplandığı yer. DS/1:488

- başak:** Fındık bahçesi genel olarak toplandıktan sonra bahçede kalan fındıklar. (Tirebolu, Espiye, Güce – Gr.)
- başakçı:** 1. Başak toplayan ve bununla geçinen kimse. (Nefsiköseli, Görele - Gr.) 2. Fındık başağı toplamaya giden kişiler. (Tirebolu, Espiye, Güce – Gr.)
- başakla-:** Fındık toplandıktan sonra tarlaya dökülen fındıkların herhangi biri tarafından toplanması. (Bulut, 2018: 223)
- başsak:** 1. Fındık toplandıktan sonra geride kalanlar. (Düzköy, Keşap - Gr.)
- başşak:** a. Toplanmış fındık bahçesinde kalan fındıkları arayarak toplamak. OAD:28
- başşak:** bk. [başak] (Dereli, Keşap – Gr.)
- birinci ırgama:** Fındık toplama sezonunda fındıkları yere dökmek için dalların sallandığı ilk tur. (Tirebolu, Espiye, Güce – Gr.)
- burç gurusu:** Fındık meyvesinin iyi olduğu yılın akabindeki yılda, fındık olmadan kurur ve fındık olmazsa, o yıla burç gurusu denir. (Bulut, 2018: 223)
- cergü:** Fındık için özel olarak yapılan sergi yeri. (İcilli, Bulancak – Gr.)
- çeç et-:** 1. Fındığı yeşil kabuğundan ayırmak, ayıklamak, patoza vermek. (Yağlıdere, Doğankent, Güce, Espiye, Dereli – Gr.)
- çeç etmek:** Büyük ölçüde değer kaybına yol açmak, fındığı taneler haline getirmek. OİYA:339
- çeç ol-:** Hasat edilmemiş bahçedeki fındığın yeşil kabuğundan kendi kendine ayrılması ve yere dökülmesi. (Güce, Espiye, Yağlıdere, Dereli – Gr.)
- çubuklama:** Kurutulmak için harmana serilen yeşil kabuklu fındıkların tanelerinin çıkması için çubuklarla dövülmesi. (Bulut, 2018: 224)
- çuvalcı:** a. Bahçede toplanan fındıkları harmana taşıyan işçi. OAD:38
- dayıbaşı:** a. Fındık toplamaya amele götüren kişi. AA:125
- dayıbaşı:** a. Hasad zamanı bahçelerde ameleği yöneten kişi. OAD:43
- falaklanmak:** Fındık, ceviz vb. olgunlaşınca kabuğundan kolayca ayrılmak. DS/3:1832
- falaklanmak:** Olgunlaşmış fındık veya cevizin kabuğundan kolayca çıkması. OAD:48
- fol et-:** Ceviz, fındık vb. yemişleri kabuklarında ayırmak. (Nefsiköseli, Görele – Gr.)
- fol etmek:** Ceviz, fındık vb. yemişleri kabuklarından ayıklamak. DS/3:1875
- fol etmek:** Fındığı kabuğundan zulufundan çıkarmak. OAD:48
- folaklamak:** Yeşil kabuğu soymak (fındık, ceviz için). DS/6: 4507
- folla-:** Fındık, ceviz, fasulye vb. kabuğundan ayıklamak. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele Keşap – Gr. ve Köyleri)
- güllük:** a. Girinti demirden aletle biçme işi. OAD:58
- harman:** Bahçeden toplanan fındığın yığın yapıldığı ve daha sonra kurutulduğu yer. (Espiye, Dereli, Yağlıdere, Güce, Doğankent, Çanakçı – Gr.)
- holla-:** Fındık ayıklamak, follamak, tanelemek. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele, Keşap – Gr. ve Köyleri)
- ırga-:** Fındıklar iyice olgunlaştıktan sonra fındık dallarını sallayarak olgun fındıkları düşürmek. (Yağlıdere, Güce, Espiye, Keşap – Gr.)
- ırgala-:** bk. [ırga-] (Bulancak, Piraziz – Gr.)
- ırgat:** Fındıkta çalışan işçiler, amele. (Keşap, Yağlıdere – Gr.)
- kelif / gelif:** Fındık harmanlarındaki bekçi kulübesi. (Bulut, 2018: 225)
- kuyulama:** Talaşlı fındığı toprağa açılan kuyu gibi yerde yeşil kabuğundan ayırma işlemi. (Göreci, 2004: 108)
- sayfan:** 1. Bağ ve bahçelere yapılan ilkel ev, kulübe. (Kayadibi, Nefsiköseli, Görele, Boztepe – Gr.) 2. Bahçelerde bekçi kulübesi. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

sayvan: Far. a. Fındık harmanlarına yapılan ahşap kule, bekçi kulübesi. OAD:80

sergi: Fındık meyvesinin kurumak üzere serilmesi. (Espiye, Keşap, Dereli, Güce, Yağlıdere – Gr.)

silkmeye: a. Fındık ocaklarından aşağıya eğilemeyen kalın ve yüksek dallardaki fındıkları yere düşürmek için sırkla ağaç dallarını sarsarak silkelemek. OAD:83

soğlama: Fındık toplandıktan sonra dalda kalan fındıkları ikinci kez toplama. (Şeyhli, Piraziz – Gr.)

sonlama: bk. [soğlama] (Bulancak, Piraziz – Gr.)

yarıcı: Fındık sahibinin fındık tarlasından alınan ürünü tüm işlerin yapılması karşılığında yarı yarıya bölüştüğü ortakçı. (Espiye, Yağlıdere, Güce, Doğankent, Tirebolu – Gr.)

1.4. Fındık Tarımında Kullanılan Alet-Eşyalar ile İlgili Söz Varlığı

amarad: Tarlada bahçede çalışma aleti. (Çepni, Espiye, Yağlıdere, Güce – Gr.)

ayar: Fındık taşımaya yarayan orta boy sepet. (Düzköy, Keşap – Gr.)

bıçkı: Fındık sürgünlerini kesmeye yarayan küçük testere. (Güce, Tirebolu, Espiye, Yağlıdere – Gr.)

çalak: Fındık harmanında tozları fındık meyvesinden ayırmak için kullanılan çalı süpürgesi. (Göreci, 2004: 103)

çarpyı: Özellikle ceviz ve fındık dökmeye yarayan uzun sopa. (Görece, Eynesil, Tirebolu – Gr.)

çiten: a. Kulpsuz sepet. OİYA:340

çiten: a. Küçük sepet, küfe. DS/2:1242

çörte: a. Fındık toplanan sepet. DS/2:1293, OAD:38

çöte: a. Fındık toplanan sepet. DS/2:1296, OİYA:340

çöte: Fındık toplanan sepet. (Piraziz – Gr.)

dırmuk: Fındık karıştırma aleti, tırmık. (Tirebolu, Espiye, Güce, Yağlıdere – Gr.)

fanile: Yünden ya da pamuk ipliğinden yapılmış fındık çuvalı. (Espiye, Keşap, Dereli – Gr.)

galıç: a. Ot biçmeye yarayan küçük orak. AA:131

gara okka: Fındık ölçmek için kullanılan eski kantar. (Bulut, 2018: 224)

gelberi: Tarla ve harman döküntülerini toplayan, fındık yığını yapmaya yarayan bir araç. (Yaslıbahçe, Bulancak, Şebinkarahisar – Gr. ve Köyleri)

gerevi: bk. [gerevü] (Keşap, Dereli – Gr.)

gerevü: Çoğunlukla fındık ya da meyve toplarken dalı eğmek için kullanılan ucu eğri ya da çatallı uzun değnek. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görece – Gr.)

geroo, gelevi: a. Yüksek fındık dallarını toplamak için uzun çengelli değnek. OAD:53

gıdıh: a. Küçük sepet. AA:135

gıdıh: a. Küçük el sepeti. KIAT:323, OİYA:345, HROK: 233

gıdık: Fındık toplamak için kullanılan küçük sepet. Bu sepet genel olarak ince fındık çubuklarından yapılmaktadır. (Bulancak, Espiye, Tirebolu, Güce, Doğankent – Gr.)

golçak: a. Sepet. DS/3:2097

got: Ağaçtan yapılan 5-12 kg arası fındık ölçeği. (Bulut, 2018: 225)

gumbul: 1. Sepet. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görece – Gr.) 2. Büyük sepet. (Espiye, Keşap – Gr. ve Köyleri)

harar: 1. Büyük sepet ya da küfe. (Gr. İlçe ve Köyleri) 2. Büyük örme sepet. (Espiye, Keşap – Gr. ve Köyleri)

harel: Büyük sepet ya da küfe. (Gr.)

hē: a. Büyük sepet. AA:141

he: a. Sepet. DS/3:2323

heğ: a. Meyve ya da sebze taşımaya yarayan büyük sepet, küfe. DS/3:2329

hey: a. Ağzı geniş, dibi dar sepet. OİYA:348

- hey:** a. Meyve ya da sebze taşımaya yarayan büyük sepet, küfe. DS/3:2329
- hey:** Meyve ya da sebze taşımaya yarayan büyük sepet, küfe. (Tepeköy, Piraziz – Gr.)
- heyin:** a. Sepet, kap. KİAT:328
- karnal:** Üzerinde sapı olan yayvan sepet. (Tirebolu – Gr.)
- kerinti:** a. Fındık bahçeleme orağı. OAD:66
- kıdık:** a. Sepet, küçük ve dar el sepeti. DS/4:2787
- kıdık:** Sepet, küçük ve dar el sepeti. (Arageriş, Tirebolu – Gr.)
- kirinti:** a. Otları biçmeye yarayan orak, tırpan (vb. araçlar.). DS/4:2879
- kirinti:** Otları biçmeye yarayan orak, tırpan (vb. araçlar.). (Gr.)
- kolçak:** a. İnce çubuktan örülmüş, yandan kulplu büyük sepet. DS/4:2910, OAD:68
- köğün:** a. Büyük sepet, küfe. DS/4:2951
- mastı:** Üst dallarda kalan fındıkları düşürmek için kullanılan uzun sopa. (Kaşdibi, Espiye, Yağlıdere, Güce – Gr.)
- orak:** Fındık ağaçlarının diplerindeki eğreti otlarını biçmek için de kullanılan kısa saplı bir biçme aleti. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)
- otluksepeti:** Küçük şelek. (Görele, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- panavra/panavla çuvalı:** İçine koyulan fındıkların hava almasını sağlayan bez çuval. Bu çuvalları fındık tüccarları kullanmaktadır. (Espiye, Yağlıdere, Güce, Doğankent – Gr.)
- patoz:** 1. Fındığı yeşil kabuğundan ayıran, taneleme makinesi. (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.) 2. Yetişen mahsulü öğüterek saman haline getiren ve tahılı samandan ayıran tarım aleti, fındığı çotanaklarından ayıklayan alet. (Şebinkarahisar, Alucra – Gr.)
- şelek:** 1. Orta boy sepet. (Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.) 2. Ağzı geniş, gıdıktan daha büyük bir sepet çeşidi. Bu sepet genel olarak fındık dalından çıkarılan ince çıtalardan yapılmaktadır. (Bulancak, Piraziz, Dereli, Keşap – Gr.)
- şelek:** a. Ağzı geniş büyük yük sepeti. OAD:84, OİYA:355
- toka:** Fındık toplanırken bele bağlanarak kullanılan örme sepet. (Göreci, 2004: 109)
- zembil:** 1. Ar. a. Öteberi taşımakta, koymakta kullanılan örme, yassı sepet, meyve sepeti. DS/6:4361

1.5. Fındık Bahçeleri ile İlgili Söz Varlığı

- açukluk:** Yakılarak ya da bahçe kırılarak hazırlanan tarla yeri. (Çepni, Espiye, Yağlıdere – Gr.)
- alavanda:** Fındık bahçelerinde, ağaç sıralarının arası. (Yenicehisar, Keşap – Gr.)
- andal:** Bahçe, bağ ve bostanda sulamayı kolaylaştırmak için, toprağın eğimine göre ayrılmış parçalar, maşala, evlek. (Düzköy, Keşap, Hisargeriş - Gr.)
- baçça:** Bahçe, fındık bahçesi. (Keşap – Gr. ve Köyleri)
- bahça:** Bahçe. (Ören, Görele – Gr.)
- bat:** Tarla, bahçe kenarlarına konulan ağaç, dikenli çalı, tel veya tahtadan yapılan çit, çevirge. (Şebinkarahisar, İcilli – Gr.)
- çakak:** a. Küçük bahçe kazığı. OAD:38
- çıkırık:** Tahtadan yapılmış çit, bahçe, avlu kapısı. (Tirebolu, Espiye, Güce, Yağlıdere – Gr.)
- çortluk / çörtlük:** Fındık bahçesi içindeki yabancı bitkiler. Dikenli çalılık. (Bulut, 2018: 224)
- danakıran (bahçe):** Para vermekten kaçınılmaması gereken verimli fındık bahçesi. (Demircili, Bulancak – Gr.)
- daraka:** a. Bahçe kenarına çekilen tahta perde. OAD:39
- fındıkluk:** Fındık bahçesi. (Keşap, Tirebolu, Doğankent – Gr.)
- fıraktı, fıraklı:** Rum. a. Ağaç dallarından yapılan bahçe korkuluğu. OAD:48
- fıraktı:** 1. bk. [fırakdu] (Gr. İlçe ve Köyleri) 2. Bahçe, tarlayı çeviren ağaç dalı. (Nefsipiraziz, Piraziz –

Gr.)

fraklı: Tarla ya da bahçe çevresine yapılan çit. (Gr.)

gelif: Tarla, bağ ve bahçelerde yapılan basit bekçi kulübesi. (Nefsiköseli, Görele – Gr.)

gıcıruckapı: Tahta ve dallardan yapılan, açılıp kapanırken ses çıkaran bahçe kapısı. (Görele, Eynesil, Tirebolu – Gr.)

güllük/gümmük: Fındık bahçesinde bol olan bir ot çeşidi, eğreti otu. (Espiye, Yağlıdere – Gr.)

günni: Evden uzak bahçe, orman. (Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

hamkabak (bahçe): Para vermekten kaçınılması gereken verimsiz fındık bahçesi. (Demircili, Bulancak – Gr.)

havar: a. Bahçe. OAD:60

hozan: Evlere yakın bağ ve bahçe. (Lapa – Gr.)

kah, keh: a. Tarla, bahçe kenarındaki tümsek, yükselti. OAD:64

kapsalak: Çitten ya da aralıklı çakılan tahtalardan yapılmış bahçe kapısı. (Tepeköy, Piraziz – Gr.)

kef: Bahçe duvarının üst kısmı. (Demircili, Bulancak – Gr.)

paldır: Fındık bahçesinin altındaki içinde ya da kenarlarındaki karışık ot yığınları, dikenle karışık ot kümesi. (Yağlıdere, Güce, Espiye, Doğankent – Gr.)

parlakgabak (bahçe): Para vermekten kaçınılması gereken, verimsiz fındık bahçesi. (Demircili, Bulancak – Gr.)

peğ: bk. [peğ] (Kaşdibi, Espiye, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

peğ: 1. Bahçe kenarı taş örgü. 2. Duvar (bahçe kenarı). 3. Engel (bahçeler için). (Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)

sekmeç: Tarla ve bahçelerdeki basamak biçimindeki düzlükler. (Gr.)

sırma: 1. a. Arazi sınırına sıkça dikilen ağaç. OİYA:354 2. a. İki bahçeyi birbirinden ayıran ağaçlıklı, çalılıklı yer. OAD:82

sırtlak: a. İki bahçeyi birbirinden ayıran ağaçlıklı, çalılıklı yer. OAD:82

taraba: a. Bahçenin kenarına çekilen tahta perde. OAD:85

yer: a. Arazi, tarla bahçe. OİYA:358

1.6. Fındıktan İmal Edilen Ürünler İle İlgili Söz Varlığı

cıdık: a. Kuş tuzağı, fındık dalından yapma tuzak. OAD:33

cıdık: Fındık dalından yapılan ve küçük kuşları yakalamak için kullanılan yay şeklinde eğilebilen bir çeşit tuzak. (Espiye, Keşap, Dereli, Yağlıdere, Güce, Tirebolu – Gr.)

çıtık: a. Küfe, sepet örmekte kullanılan soyulmuş fındık çubuğu. DS/2:1193

çöten: a. Fındık çubuğundan yapılan mısır ambarı. OAD:38

çötiire: Fındık çubuklarından örülen sepet. (Nefsiköseli, Görele – Gr.)

dirgen: Rum. a. Fındık ağacından yapılmış ot ve sap kaldırmada kullanılan alet. AA:126

dozellik: Özellikle ucu sivri fındıktan yapılan topaç şeklindeki oyuncak. (Bulut, 2018: 224)

dozirik: a. İki ceviz, iki fındık ya da iki yuvarlak madenî şeyi delip iplik geçirerek yapılan bir çeşit oyuncak. DS/2:1569

dozirik: İki ceviz, iki fındık ya da iki yuvarlak madenî şeyi delip iplik geçirerek yapılan bir çeşit oyuncak. (Görele – Gr.)

fındık oltası: İnce uzun fındık çubuğundan balık oltası çubuğu yapmak. (Bulut, 2018: 224)

galat: Fındık çubuğundan yapılan sepet. (Bulut, 2018: 224)

gıdık: Fındık çubuklarından örülmüş yumurta ya da çilek sepeti. (Bulancak, Keşap, Şebinkarahisar, Tepeköy, Piraziz, Nefsiköseli, Görele – Gr.)

gıdık: a. Fındık çubuğundan örülen küçük sepet. OAD:50

- gıdık:** a. Fındık çubuklarından örülmüş yumurta ya da çilek sepeti. DS/3:2033
- göcek:** 1. a. Büyük sepet. HROK: 233 2. Fındık çubuğundan yapılmış şelek, küfe. OAD:56
- hadik:** a. Kar üzerinde gezerken batmamak için giyilen, altı gönden kesilmiş şeritlerle ya da fındık çubuklarıyla örülmüş daire biçiminde bir çeşit ayakkabı. DS/3:2250
- hadik:** Kar üzerinde gezerken batmamak için giyilen, altı gönden kesilmiş şeritlerle ya da fındık çubuklarıyla örülmüş daire biçiminde bir çeşit ayakkabı. (Süme, Bulancak – Gr.)
- masdı:** Sepet yapmakta kullanılan fındık dalı. (Gr. ve Köyleri)
- mastı:** bk. [masdı] (Espide, Tirebolu, Doğankent, Görele – Gr.)
- merdane:** Şeker ve kavrulmuş fındık ezilerek yapılan macun. (Gr. ve Köyleri)
- şelek:** a. Fındık dalından çıkarılan ince çıtılardan yapılan orta büyüklükte bir çeşit sepet. DS/6:4724
- şelek:** Fındık dalından çıkarılan ince çıtılardan yapılan orta büyüklükte bir çeşit sepet. (Gr.)
- tirşe:** Far. a. Sepet örmek için fındık, söğüt vb. ağaç dallarından çıkarılan şerit biçimindeki lif. DS/5:3942, OİYA:356
- yıflan:** Esnek olan ve esnek olduğu için eğilebilen, yuvarlak hale getirilebilen ince fındık çubuğu. Yöre insanı eski yıllarda çocukları eğiten imamların çocuklara bu çubuklarla vurduğunu söylemektedir. Bu çubuklar herhangi bir yere vurulunca esnemektedir. (Bulut, 2018: 226)
- zıpcuk:** a. Fındık sürgününün kabuğundan yapılan düdük. OİYA:359
- zıpcuk:** Fındık ya da kızılğaç sürgününün kabuğundan yapılan düdük. (Görele, Eynesil, Tirebolu – Gr.)

1.7. Fındık Kavram Alanına Giren Diğer Söz Varlıkları

- alivre / alevre:** Fındığın dalında satılması. (Eynesil, Görele, Çanakçı, Tirebolu – Gr.)
- cufarlan-:** [bk cuharla-] (Keşap, Güce, Dereli, Yağlıdere – Gr.)
- cuharla-:** Taze fındığı fazla yiyerek isal olmak. (Espide, Yağlıdere, Keşap – Gr.)
- cuvarlan- / cuvallen-:** bk. [cuharla-] (Eynesil, Çanakçı, Görele, Doğankent – Gr.)
- fındık armudu:** Ar. a. Bir armut adıdır. ASOSA:105
- fındık mâzası:** Ağaç dikmelerle yapılan, altından hava alan ve içine fındık konulan tahta yapı, serender. (Espide, Yağlıdere – Gr.)
- fındıkayı:** Ağustos ayı. (Yağlıdere, Espide, Dereli, Keşap, Bulancak – Gr.)
- filisbit:** Ağzına kadar dolu (çuval, sepet vb.). (Görele, Eynesil, Tirebolu – Gr.)
- götürü:** Ücreti önceden anlaşmak (inşaat ustalığı, bahçe temizliği vb. işlerde). (Doğankent – Gr.)
- içhane:** Fabrikada fındık işleme bölümü. (Espide, Yağlıdere – Gr.)
- kanziye:** Fındık fabrikasında taneyi kabuğundan ayıran bölüm. (Gr.)
- kesi:** a. Fındık bahçesinde fındık tahmini yapmak. OAD:66
- kesi:** Bir bahçenin fındık ürününü tahmin etme. (Göreci, 2004: 107)
- kesici:** a. Fındık tahmini yapan tecrübeli kişi. OAD:66
- kesici:** Fındık mahsulünün rekoltesini tahmin eden tecrübeli kişi. (Görele, Doğankent, Tirebolu, Espide – Gr.)
- randıman:** Fındık satın alınırken belirli ölçütlere göre fındığın verimine bakma işlemi. (Bulancak, Piraziz, Keşap, Güce, Eynesil, Görele – Gr.)
- saçgı:** Düğünlerde gelinin üzerine geçmiş zamanlarda fındık saçmak. (Bulut, 2018: 226)
- tirimit:** a. Fındık ağaçlarının dibinde yetişen yenilebilir bir çeşit bitki. DS/5:3940
- tirimit:** a. Fındık mantarı. DS/5:3941
- tirimit:** Fındık bahçesinde yetişen bir mantar çeşidi. (Tirebolu – Gr.)
- vurgun:** Kabuğu kırılırken fındık içinin yaralanması. (Eynesil, Çanakçı, Görele – Gr.)

SONUÇ

Dil, duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıta olarak insan topluluklarını bir yığın olmaktan kurtarıp aralarında duygu-düşünce birliği sağlamaktadır. Dil, kültürü ve milleti bir araya getiren en önemli unsurdur. Ağızlar ve onların söz varlıkları dillerin eşsiz zenginliklerinden biridir. Alman filozofu Heidegger “*Dil insanın evidir.*” der. Her milletin dilini kendi kültürüne ve dünya algısına göre inşa ettiği bilinmektedir. Dil, tıpkı ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır (Mor, 2009: 9). Ağızlara ait söz varlıkları ise bu kısımda en özel yere sahiptir. Bu somut olmayan kültürel miras verileri ile yöre halkının dünyaya bakış açısı hakkında yorumlamalar yapabilmek mümkün olmaktadır.

Uzun ömürlü olmak isteyen milletler, kuşaklar arasındaki bağlantıların kuvvetli ve devamlı olmasına dikkat ederler. Bir milleti uzun ömürlü kılan unsurlar onun kültürü, geleneği, göreneği ve en önemlisi dilidir. Dilin toplumla olan bağları bu bağlamda çok önemlidir. Disiplinler arası bir bakış açısıyla dil - kültür - toplum ilişkisini araştırmak dilcilerin en önemli görevlerinden biridir diyebiliriz. Kavramın işareti veya göstergesi olarak tanımlanan sözcükler, yöresel kullanım alanının dışına çıkıp zamanla yaygınlaşarak ortak dilin malı hâline gelebilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ağızlarda bulunan tüm unsurlar bir dil için en önemli yapı taşlarını teşkil etmektedirler.

Türk dilinin gelişim ve yayılma sahalarına bakıldığında söz varlığında görülen değişimin, önemli olayların akabinde yaşandığı anlaşılabılır. Türklüğün önemli bir coğrafyasında bulunan Giresun ve Ordu yöresi ağızları içinde her kavram alanına ait önemli oranda söz varlığı bulundurmaktadır. Bu sözcüklerin birçoğunun Türk dilinin tarihi dönemlerinden itibaren kullanılageldiği görülebilmektedir. Genel Türkçede kullanımdan düşmüş ve unutulmaya yüz tutmuş olan bazı söz varlıklarının da Giresun ve Ordu yöresi ağızlarında halen bulunabildiği anlaşılmaktadır.

Giresun ve Ordu yöresi ağızları üzerine yaptığımız bu inceleme ile bu bölgedeki fındık kavram alanına ait söz varlığının tematik yapısı ortaya konulmak istenmiştir. Bölgedeki kültürel yapının dildeki bu yansımalar ile daha net şekilde tespit edilebileceği açıkça görülmektedir. Çalışmada 7 madde başı altında yapılan sınıflandırmada 322 sözcük bulunmaktadır. Tespit edilen sözcüklerin 204 tanesi Giresun ve yöresine aitken 118 sözcük ise Ordu ve yöresi söz varlığından elde edilmiştir. Tabi ki bu çalışmada Giresun ve Ordu yöresi ağızlarındaki fındıkla ilgili tüm söz varlığının yer aldığını söylemek doğru olmayacaktır. Ağızların yapısı gereği bölgede fındıkla ilgili olup tespit edilemeyen sözcüklerin olduğu muhakkaktır ancak zamanla bu çalışmaya eklemeler yapılabileceği gibi çalışma uzun vadede farklı bakış açılarına da yol açabilecektir. Kategorilerin altında yer alan sözcük sayıları şu şekildedir:

1. Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Fındık Kavram Alanına Ait Söz Varlığı: 322

1.1. Fındık Çeşitleri ve Fındık Bitkisi ile İlgili Söz Varlığı: 95

1.2. Fındık Tarımı ile İlgili Söz Varlığı: 44

1.3. Fındık Hasadı ile İlgili Söz Varlığı: 44

1.4. Fındık Tarımında Kullanılan Alet-Eşyalar ile İlgili Söz Varlığı: 50

1.5. Fındık Bahçeleri ile İlgili Söz Varlığı: 32

1.6. Fındıktan İmal Edilen Ürünler İle İlgili Söz Varlığı: 26

1.7. Fındık Kavram Alanına Giren Diğer Söz Varlıkları: 21

Başlıklar arasında ana kavram alanı olarak “Fındık Çeşitleri ve Fındık Bitkisi ile İlgili Söz Varlığı” başlığının diğer başlıklarda ise “Fındık Tarımında Kullanılan Alet-Eşyalar ile İlgili Söz Varlığı” başlığının en fazla söz varlığını içerdiği görülmektedir. Yine Giresun ve Ordu yöresinin bu alandaki kültürüne bağlı olarak bitki adlandırmaları içinde “Fındık Tarımı ile İlgili Söz Varlığı” gibi başlıkların bol sayıda sözcüğü kapsadığı anlaşılmaktadır. Başlıklardaki söz varlığı yoğunluğuna baktığımızda bitki

alanındaki Türk sosyo-kültürel bakış açısının Giresun ve Ordu yöresi ağızlarının söz varlığına yansıdığı söylenebilir.

Sayısal veri olarak baktığımızda Giresun ve Ordu yöresi söz varlığı içerisinde “Fındık Çeşitleri ve Fındık Bitkisi ile İlgili Söz Varlığı” başlığına ait söz varlığı oranı oldukça yüksektir. Giresun ve Ordu yöresi insanının en önemli geçim kaynağı olan fındık bitkisine verdiği önem bu alandaki adlandırma konusunda da kendini göstermektedir. Ayrıca, doğanın ve bitkilerin güçlü ve detaylı bir biçimde algılanması fındık türlerini ve fındık bitkisini karşılayan sözlerin çokluğundan anlaşılmaktadır. Toplam 95 sözün doğrudan fındık bitkisine ait adlandırmaları karşıladığı görülmektedir. Bu oran da toplam söz varlığının yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır. Bu alanla ilgili söz varlığındaki zenginlik, yine Giresun ve Ordu kültürünün ve fiziki coğrafyasının bir özelliği olarak görülmelidir. Bu başlıklar altında bu denli zengin bir söz varlığına sahip olan Giresun ve Ordu yöresi, doğanın içerisinde bitkileri de en detaylı şekilde anlamlandırmış ve bunu adlandırmıştır diyebiliriz.

Başlıklar içinde yüksek oranda olan “Fındık Tarımında Kullanılan Alet-Eşyalar ile İlgili Söz Varlığı” başlığına bağlı olarak fındık tarımının çok sayıda alet-eşya kullanmayı gerektiren zor bir tarım çeşidi olduğunu söylemek mümkündür. Hasat edilmesi uzun bir süreç içeren fındık tarımının bu bağlamdaki söz varlığının da çeşitli ve fazla sayıda olması çalışmamızda görülen sonuçlardan biridir. Çalışmamızda sıkça bahsettiğimiz kültür-dil ve sosyal yaşam ilişkisi bu bağlamda kendini göstermiştir diyebiliriz.

Bölgenin coğrafi şartlarına bağlı olarak bol sayıda olan fındık çeşitlerinin anatomik olarak tanınıp adlandırılmasının Giresun ve Ordu yöresinde önemi bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bu kültür öğelerinin de azımsanmayacak derecede söz varlığı ile karşılanmış olması, Giresun ve Ordu yöresi halkının dar çerçeveli bir söz varlığına sahip olmadığını, bitkileri ve bitkilerle ilgili kavramları karşılamakta da ne denli yeterli olduğunu göstermektedir. Söz varlığındaki bu yöresel unsurların yeni öğeler olarak tanımlanamayacağını da söylemek mümkündür.

Geçmişten günümüze ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir hayat süren Türkler, bitki adları ve tarım konusunda da büyük bir söz varlığına sahip olmuşlardır. Kültürel etkileşimlerin sonucu olarak bitki ve tarım kavram alanlarına ait alıntı sözcükler de Türkçeye girmiştir. Giresun ve Ordu yöresi ağızlarında tasnif edilen fındık adları ve fındık kavram alanına ait bu sözcüklerin birçoğunun Türkçenin geçmiş dönemlerinden beri kullanılageldiği ve Türkçe kökenli oldukları anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Türklerin bu coğrafyada edindikleri bitki ve tarım kültürü çerçevesinde türemiş olan bazı farklı adlandırmaların da Giresun (Tekin ve Cantürk, 2019) ve Ordu yöresi ağızlarında var olduğu görülmektedir. İncelemenin önemlerinden biri de bu iki yörenin fındığa ait söz varlığındaki ortak ve farklı unsurları ortaya çıkarmış olmasıdır. Bazı söz varlıklarının iki yöre ağızlarında da aynı şekilde olup farklı anlamlara geldiği bazen de aynı anlamda olan sözcüklerin ufak fonetik farklılıklar ile Giresun ve Ordu yöresi ağızlarında farklı şekillerde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bir diğer görünen sonuç ise fındığa ait bazı söz varlıklarının sadece bir yöre ağızında var olmasıdır. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar da Türkçenin ve Türkiye Türkçesi ağızlarının çeşitliliğini ve zenginliğini göstermektedir. İki yörenin de bu konuda zengin bir söz varlığı oluşturduğu çalışmadaki söz varlığı sayısından anlaşılmaktadır.

Ağızlarda geçen bitki, hayvan, yer adları, eşya adları vs. kavramlar halkın ad vermedeki temel hareket noktasının belirlenmesi bakımından önemlidir. Renklerin, insan ve hayvan uzuvlarının, sayıların, araç ve gereçlerin, bitkilerin hangi sebeple adlandırmada kullanıldığı ya da önceliği bize verilen adlandırmalarla ilgili önemli ipuçları verecektir. Bunların sosyolojik, kültürel sebeplerinin ortaya çıkarılmasıyla bitkilere bu adı verenlerin hayattaki öncelikleri, yaşam tarzları, hayata bakış açıları da ortaya çıkacaktır. Bu bilgiler, bize Türkçenin ad verme sistematığının belirlenmesi ve kurulması için yardımcı olacak niteliktedir (Acar, 2018: 177).

İnsanlar bitkileri tanımayı, kullanmayı ve adlandırmayı önemli görmüşlerdir. İnsanoğlunun en kolay ulaştığı ve en yakınındaki canlı olan bitkiler, tarih boyunca farklı şekillerde adlandırılmışlardır. Bu adlandırmalar yapılırken başlıca organ adlarından, hayvan adlarından, renk adlarından, sayılardan, şahıs adlarından, çeşitli hastalık adlarından yararlanıldığı bilinmektedir. Bitki adlarının oluşum şekilleri; bitkinin yetiştiği ya da yetiştirildiği yer ve bölgenin dil yapısı hakkında da birtakım bilgiler verebilmektedir (Uçar, 2013: 115).

Sonuç olarak bir millete ya da topluluğa ait söz varlığındaki kavram alanlarının tespiti ile o topluluğun kültürü üzerinde yorumlamalar yapmak mümkün olabilmektedir. İncelememizde Giresun ve Ordu yöresi insanının büyük çoğunluğunun hayatında çok önemli bir yer tutan ve bölge için, hatta Türkiye için en önemli tarımsal kavramlardan biri olan fındıkla ilgili söz varlığı ele alınmıştır. Ağızlarla ilgili araştırmalarda her yörenin kültürel dokusunu yansıtan, kendine ait özel söz varlıkları bulunduğu görülmektedir. Bu söz varlıklarında, esas itibarıyla yaşam şekilleri olmak üzere örf-âdetler, halk inançları, yeme-içme alışkanlıkları, dünya görüşü, sosyo-ekonomik durumlar, giyim-kuşam, el sanatları, tarım ve hayvancılık vb. pek çok konuda sözel belleğin yansımaları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda söz varlığı üzerine yapılacak kavram alanı çalışmalarının, disiplinler arası yaklaşımlar ile ele alınarak birçok veri elde edilebilecek çalışmalara kaynak olacağı söylenebilir.

KISALTMALAR

AA: Aybastı Ağzı (Küçük ve Ateş, 2017)

ASOSA: Adbilim Açısından Samsun, Ordu ve Sinop Ağızlarında Armut, Elma ve Erik Adları (Küçük ve Ateş, 2017)

DS: Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü

GR: Giresun

HROK: Haydar’dan Ramazan’a Ordu’da Bir Köy (Küçük ve Ateş, 2017)

KİAT: Kuzey-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Küçük ve Ateş, 2017)

OAD: Ordu Ağzı Derlemeleri (Küçük ve Ateş, 2017)

OİYA: Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) (Küçük ve Ateş, 2017)

KAYNAKÇA

- Acar, E. (2018). Kastamonu ve Yöresi Ağızlarında Mantar Adları, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*. C/S. 4 (9): 177-228.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C. 3. Ankara: TDK Yay.
- Bozok, E. (2018). *Türkçenin Söz Varlığında Temizlik Kavram Alanı*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Bulut, S. (2018). Eski Uygur Türkçesinde Türkçe Bitki Adlandırmaları -1: Yiyecek-İçecek Olarak Kullanılan Bitkiler. *TÜRKÜK (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi)*, C/S. 6 (12): 562-588.
- Bulut, S. (2018). Giresun İli ve Yöresi Ağızlarında Fındık. *Mavi Atlas*. C/S. 6 (1): 205-232.
- Duman, M. (2004). Bazı Eski Kaynaklarda Fındık. *Kebikeç*. C/S. 9 (18): 303-316.
- Duman, M. (2008). *Fındık Kitabı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Göreci, A. (2004). *Fındık Kültürü*. Ankara: Giresun Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Yayınları.
- Küçük, S. ve Ateş, M. (2017). *Ordu Ağzı Söz Varlığı*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Mor, G. (2009). *Türkiye’deki Gizli Dillerin Ses, Şekil ve Kavram Alanı Bakımından İncelenmesi*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Özşahin, M. (2011). *Başkurt Türkçesi Söz Varlığı*. Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Tekin, F. ve Cantürk, S. (2018). *Giresun ve Yöresi Ağzı Sözlüğü*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Tekin, F. ve Cantürk, S. (2019). Giresun Yöresi Söz Varlığında Bitki Adları ve Bitki Kavram Alanı. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Online)*. S. (11): 25-52.
- Uçar, İ. (2013). Yetiştigi/Geldiği Coğrafya Veya Etnik Adlandırmayla Oluşturulan Bitki Adları. *Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks)*. C/S.5 (1): 115-135.